ИЗЪ ЦАРСТВОТО НА ЖИВОТНИТѢ И РАСТЕНИЯТА № 32

Н. А. Скворцовъ

ПРИРОДНАТА ВЛАСТЬ НА ГЛАДА

(или какъ животнитѣ придобиватъ храната си)

СВОБОДЕНЪ ПРЕВОДЪ ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА
на
Стефанъ Велчевъ

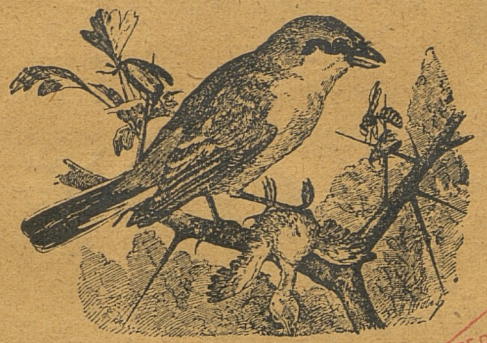

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

КНИЖКА ВТОРА

СОФИЯ
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „ХЕМУСЪ“ А. Д.

Ун. библиотека
ПЛОВДИВ

ИЗЪ ЦАРСТВОТО НА ЖИВОТНИТѢ И РАСТЕНИЯТА

Ун. библиотека
ПЛОВДИВ
Инв. № 276
1946

Н. А. Скворцовъ

ПРИРОДНАТА ВЛАСТЬ НА ГЛАДА

(или какъ животнитѣ придобиватъ храната си)

КНИЖКА ВТОРА

Примамки у животнитѣ. Хамбари, складове и запаси. Хамбари и градини при мравкитѣ.

СВОБОДЕНЪ ПРЕВОДЪ ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА
на
Стефанъ Велчевъ

ИЛЮСТРОВАНО ИЗДАНИЕ

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

СОФИЯ
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „ХЕМУСЪ“ А. Д.
1927.

Книгоиз-во книж-ца „ОТЕЦЪ ПАИСИЙ“
С. ВАСИЛЕВЪ - Пловдивъ

IV - №315,

ПРИРОДНАТА ВЛАСТЬ НА ГЛАДА

(или какъ животнитѣ придобиватъ храната си).

КНИЖКА ВТОРА

Примамки у животнитѣ

Капани, мрежи и засади улесняватъ много животни да придобиватъ необходимата за тѣхъ храна. Но и тѣзи срѣдства не винаги помагатъ на животнитѣ: строителтъ на капана и засадата е принуденъ много пѫти по цѣли часове да варди търпеливо съ празенъ стомахъ появяването на нѣкое непредпазливо сѫщество въ ловджийската си постройка.

Много често се случва стотини мравки да минатъ благополучно край засадата на личинката на пѣсъчния брѫмбаръ или на мравковия лъвъ; хиляди и стотини хиляди мушици и други дребни насѣкоми прехвръкватъ около изкусно прострѣната мрежа на кръстоносеца, безъ да попадне нѣкоя въ примката.

И човѣкъ употрѣбява капани и примки за ловъ на животни. За да накара лова да приближи до тѣхъ, той туря разни примамки (стръвь). Съ стръвь се ловятъ и малки, и голѣми животни. Звѣроловцитѣ поставятъ въ капана сѫсове месо; птичаритѣ насипватъ семена; рибаритѣ забождатъ на въдицата червеи, мухи и дори малки рибки. Плячката лесно подушва стръвьта и се хвърля врѫхъ нея.

Въ морето се въди една риба на име лягва. Повечето време прекарва на дъното. Нейното тѣло е плоско и рибата лесно се скрива: заравя се въ пѣсъка и тинята, въ мѣста съ водорасли.

На главата ѝ стърчатъ нѣколко дълги шипа. Единиятъ е малко извитъ, наклоненъ напредъ и виси надъ огромнитѣ уста на лягвата. Този шипъ е забележителенъ още и по това, че краятъ му има изгледъ на червей.

Водата клати шипа, а особено неговия край. Краятъ потреперва, извива се ту на една, ту на друга страна, люлѣе се нагоре и надолу. Риба плува наблизу. Тя съглежда, какъ мърда шипа и тръгва къмъ него, като го мисли за червей. А въ това време лягвата продължава да лежи неподвижна въ тинята.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

Около предателскиятъ „червей“ се събира цѣла компания рибки. Почва се между тѣхъ борба, коя да завладѣе „червея“, защото на всѣка се иска да закуси. А въ това време шипътъ се прегъва и все повече прегъва; неговиятъ

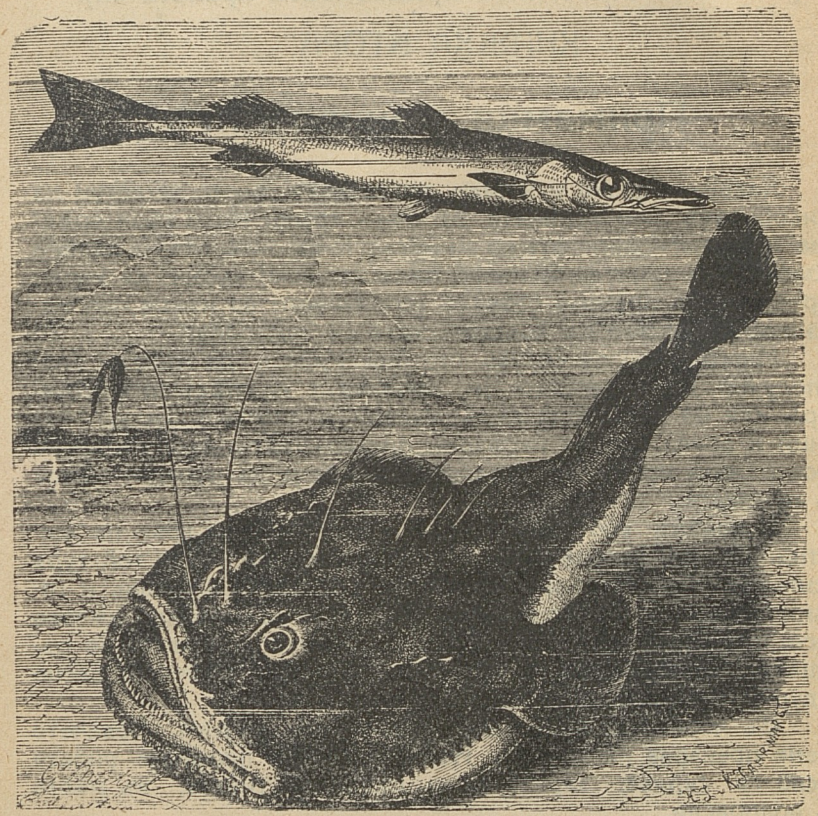

Лягва.

край, приличенъ на червей, слиза все по-надолу и по-надолу. Рибкитѣ продължаватъ борбата, увличатъ се отъ примамката, която се движи, и ненадейно попадатъ предъ самитѣ уста на лягвата. Устата е широко отворена и много лековѣрни гости влизатъ вжтре.

Благодарение на тази изкустна примамка, лягвата не гладува въпреки лакомията ѝ. При успешенъ ловъ тя изяда на день 50—60 риби на голѣмина колкото скумрията.

За нейното изкуство да лови риба съ помощьта на подвижния шипъ това морско животно е получило име риболовецъ.

*

Готови примамки притежаватъ цѣлъ редъ риби, които обитаватъ най-голѣмитѣ дълбочини, дето не прониква слънчевъ лжчъ. Отъ тѣхъ заслужава внимание рибата батиптеръ. На гърба задъ главата има два дълги еластични мустака. Рибата може да ги извие тъй, че да додатъ предъ нея или да ги изправи, а сжщо може да ги прегъне назадъ и да ги постави на гърба си.

Въ живота на батиптера тѣзи дълги ресни играятъ голѣма роля. Като ги опъне напредъ, тя пипа съ тѣхъ въ тъмнината и узнава, дали предъ нея е животно, годно за ядене, или врагъ, който може да я налапа.

Тѣзи мустаци иматъ и друго значение. Когато е заровена въ тинята, тя ги държи вънъ и ги мърда. Нѣкои рибки се

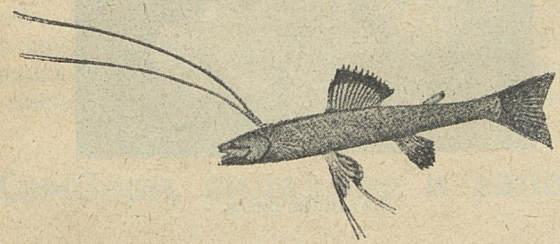

Батиптеръ.

излъгватъ и ги вематъ за червеи, приближаватъ се до скрития хищникъ и попадатъ въ стомаха му.

*

Много дълбоководни риби си помагатъ при търсене храна съ особени свѣтещи органи. Едни риби си служатъ съ свѣтещи органи като съ фенери, за да виждатъ предметитѣ по дъното, дето владѣе вѣченъ мракъ; на други тѣзи органи служатъ за примамка на плячка; най-после има риби, чийто свѣтещи органи служатъ и за „фенери“, и за „примамка“.

Въ голѣмитѣ морски дълбочини, царство на вѣченъ мракъ, се срѣщатъ напълно слѣпи риби На пръвъ погледъ човѣкъ би помислилъ, че тѣ сж най-нещастнитѣ сжщества, обречени на гладна смърть. Обаче, макаръ и слѣпи, въ сжщность тѣ живѣятъ не по-зле отъ другитѣ.

На нѣкои слѣпи риби по челото или около устата, а при други отстрани на тѣлото, има свѣтещъ органъ. Рибитѣ, които не сж слѣпи и виждатъ, отиватъ къмъ свѣтлината, изпущана отъ слѣпитѣ риби, засѣгатъ чувствителнитѣ имъ мустачета и пипалца и слѣпата узнава, че близу до нея има „гостъ“. Веднага слѣпата риба се хвърля върху „госта“, отваря уста и любопитната рибка, дошла да се любува на свѣтлината, нахранва слѣпия фенерджия.

Едни слѣпи риби притежаватъ две свѣтещи пластинки (плочки): едната подъ очитѣ, а другата малко по-долу — до устата ѝ. И дветѣ сж едновременно фенеръ и примамка.

На други свѣтещитѣ пластинки сж отстрани на тѣлото.

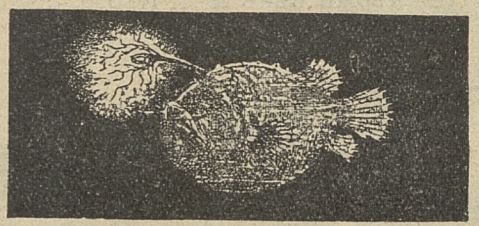

Свѣтеща риба.

Има една слѣпа риба, чийто свѣтещи пластинки сж разположени на особено стълбче, което се издига отъ гърба на рибата, наклонено къмъ предната часть на главата. Тази риба носи фенера си отпредъ.

*

Ученитѣ разказватъ интересни случаи, когато развити животни, лишени отъ готови примамки, сами си ги добиватъ и после подхвърлятъ презъ време на ловъ.

Единъ англичанинъ наблюдавалъ котка да лови птичета съ примамки.

Въ неговата кжща имало обичай да изтърсватъ следъ ядене трохитѣ и другитѣ остатъци въ градината. Птици кацали и кълвали останкитѣ. Котката начесто използувала това.

Тя се скривала въ единъ храсталакъ, дебнела и, щомъ птицитѣ почвали да зобятъ, хвърляла се и хващала ловъ.

Настанала зима. Въ градината продължавали да изхвърлятъ трохи и парчета хлѣбъ. Но птици не идвали всѣкога. Когато валѣло снѣгъ, трохитѣ оставали подъ снѣжна покривка и птицитѣ не ги забелязвали. Хората съ очудване видѣли следното: котката отивала по снѣга, разравяла го най-грижливо съ краката си и изваждала на показъ парчетата хлѣбъ изъ подъ снѣга. Следъ това се оттегляла въ храститѣ, дето лѣгала и така чакала появяването на птицитѣ.

*

Всѣки е слушалъ приказката за вълка и лисицата, която посъветвала своя кумецъ да спусне опашката си презъ една дупка въ леда, за да си налови риба.

Нѣкои учени наистина имали случай да видятъ, какъ самата лисица употрѣбява опашката си за примамка въ време на ловъ, само че не за риби, а за крабове [1]). Норвежкиятъ естественикъ О л а у с ъ видѣлъ следното. Една лисица седнала на камъкъ до морето и спуснала опашката си въ водата; следъ известно време станала, а на опашката ѝ висѣлъ крабъ, закрепенъ съ щипкитѣ. Лисицата го изяла и и отново спуснала опашката си въ водата. И всѣки пжть, когато правила това, крабове се примамвали отъ опашката ѝ и хитрата лисица получавала награда за остроумието си.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

Хамбари, складове и запаси.

Не всички животни иматъ възможность да намѣрятъ храна. Въ това отношение най-лошо време за тѣхъ е зимата. Дърветата оголѣли, полета и ливади голи, насѣкоми липсватъ. На човѣка е добре: прибралъ е жетвата, напълнилъ хамбари и складове, и когато му потрѣба, гребе отъ тамъ. Много животни зле биха патили, ако не сж надарени съ способность зиме да прекарватъ въ дълбокъ продължителенъ сънь и така да минатъ безъ ядене. Обаче не всички животни иматъ това щастие.

Но и презъ другитѣ годишни времена на животнитѣ не е лесно да намѣрятъ всѣкога храна. Случватъ се добри дни,

---

[1]) За к р а б о в е т ѣ вижъ „Природна защита на слабитѣ“, кн. 3, стр. 11 и 12.

когато животното може да яде до пресищане, колкото си иска; но има и тежки дни, когато нищо не помага: ни ловкость, ни хитрини, нито търпеливитѣ безспирни скитания по ловъ за плячка. И животното е принудено да прекарва неяло, да търпи най-страшна гладурия. Гладъ и гладъ, а отъ нигде храна! . . .

Добре му е, който има запаси храна. Добре му е, комуто не липсватъ складове съ провизии. Добре е и на тѣзи животни, които сѫ придобили отъ дѣдитѣ си и предали на потомството привички и умѣние да строятъ хамбари, да правятъ складове и да ги пълнятъ съ запаси за черни дни.

Такива животни има много.

*

Най-простъ складъ прави кучето. Изхвърлили остатъци отъ обѣда; тукъ кора хлѣбъ, тамъ кокали, — понѣкога въ изобилие. Хвърля се на гѣхъ изгладнѣлото куче, успокоява стомаха си; но отъ неговия дѣлъ остава още нѣщо неизползувано. И кучето отнася неизползуваното и го скрива на удобно мѣсто. Има кучета, които дори закопаватъ остатъцитѣ. Не всѣкога хората сѫ внимателни и щедри да хвърлятъ на двора достатъчно кокали и хлѣбъ. И когато се случи липса, кучето използува запаситѣ на своя складъ.

*

Домашната мишка събира цѣли складове храна. Често подъ дъскитѣ на пода хората намиратъ миши дупки и въ тѣхъ складове. Мишката не винаги събира храна въ самата дупка, а по-надалечъ.

Ето какъвъ интересенъ случай се разказва.

Въ единъ килеръ имало човали съ орѣхи. Килерътъ билъ тъменъ и хора рѣдко влизали вжтре. Станало нужда да измиятъ пода; въ най-тъмния жгълъ намѣрили купчини орѣхи — нѣкои купове доста голѣми. Орѣхитѣ били наредени правилно и освенъ това купчинитѣ покрити съ хартишки и парцалчета. До тѣхъ били открити ходове, прогризани отъ мишкитѣ въ пода чакъ до дупкитѣ имъ. Разбрали хората, че никой другъ не билъ събиралъ орѣхитѣ на купове, а само мишкитѣ, защото дълго време човѣкъ не билъ влизалъ въ тъмния килеръ. Отъ тѣзи купчини мишкитѣ се ползували, когато нѣмали възможность да нападнатъ човалитѣ, или когато за тѣхъ имало що-годе опасность.

*

Още по-предвидлива е катеричката. Отъ срѣдъ лѣто тя почва да се готви за зимата. Събира дори и гжби и ги суши. Въ гората хора сѫ намирали по изсъхнали клончета кжсове отъ гжби. Това е работа на катеричката. Тя ги е влачила по клонетѣ, оставяла ги е да съхнатъ, а после ги събира изсушени и занася въ склада.

Въ края на лѣтото въ склада си катеричката трупа орѣхи и други нѣща за ядене. За презъ зимата тя избира хубави орѣхи. Случвало се хора да откриятъ складъ на катерички и въ него намиратъ едри орѣхи, здрави и безъ червеи.

Катеричката прави складове въ хралупи, а сѫщо и въ дупки подъ коренитѣ на дърветата, подъ храсти и камъни. Често сама си копае дупки, ако не намѣри готови. Всѣка катеричка има нѣколко склада; ако хайдукъ й обере нѣкой складъ, оставатъ й другитѣ.

Наставатъ студени дъждовни дни. Всѣка катеричка бърза да се скрие въ гнѣздото си; случва се въ едно гнѣздо да се събератъ и по нѣколко. Преди да си легнатъ, затулватъ входа на гнѣздото, всѣка се свива на кълбо и заспива.

Плиска проливенъ дъждъ, духа студенъ есененъ вѣтъръ, буря вие. Катеричката лежи въ топлото си гнѣздо и чака да се оправи времето, за да отиде до нѣкой отъ складоветѣ за храна.

Наяжда се катеричката, поиграва си, ако нѣма дъждъ и буря и пакъ лѣга въ гнѣздото.

Само едно е лошо: катеричката нѣма силна паметь и често забравя, де е скрила храната си, — особено ако складътъ е далечъ отъ гнѣздото. Лошъ е за катеричката и дебелиятъ снѣгъ; навали дебелъ снѣгъ, понѣкога цѣлъ метъръ дълбокъ и катеричката мжчно намира запаситѣ, които е събрала съ прилеженъ трудъ.

*

Хомякътъ[1]) е гризачъ, който живѣе изъ полето. И той изкустно прави скадоветѣ си.

Скривалището му е сжщинска подземна кжща съ много стаи, голѣми и малки, използувани за разнообразни цели. Жилището почва съ коридоръ, които води въ спалнята на хомяка. Тя е най-малката стаичка. Отъ нея има другъ изходъ

[1]) Това животно едва напослѣдъкъ се е появило у насъ въ Плѣвенски окржгъ.

за навънъ. Отстрани въ коридора е нужника му. (Хомякътъ е чисто животно).

Спалнята му е постлана съ дребна слама или плѣва. Освенъ входния и изходния коридоръ отъ спалнята излиза и трети ходъ; той води къмъ хамбаритѣ съ складоветѣ на хомяка. Стаитѣ за складове сѫ кржгли, елиптични (разтегнато кржгли), таванътъ въ видъ на кубе, стенитѣ гладки като да сѫ полирани. Младитѣ хомяци правятъ само една стая, и то подъ склада; възрастнитѣ и старитѣ повече — по три, четири и дори петь стаи.

Къмъ края на лѣтото хомякътъ почва да пълни хамбаритѣ съ зърнена храна и до зимата опитнитѣ хомяци иматъ въ складоветѣ си до 25 килограма зърна.

Всѣки пѫть, когато хора сѫ разкопавали жилище на хомякъ, намирали зърна отъ разни сортове хлѣбни растения, разпредѣлени чудесно: житото на една страна, овеса на друга, царевицата отдѣлно отъ тѣхъ и т. н. Този редъ въ разпредѣление запаситѣ на склада не зависи толкова отъ ума на хомяка, а повече отъ това, че той събира зърната, когатъ узрѣятъ и всѣко когато му дойде времето. Най-първо узрѣва ечемика, после ръжьта и житото, царевицата и т. н. Хомякътъ мъкне известно време зърна само отъ единъ видъ растение, следъ това отъ друго, отъ трето и т. н.

За да събере храна за презъ зимата и напълни хамбаритѣ, звѣрчето трѣбва много да работи и то съ голѣма ловкость.

Работното време на хомяка почва на мръкване и продължава цѣла нощь до зори. Тогава е най-удобно за него, защото по нивитѣ нѣма хора.

Късно следъ мръкване отъ дупката на външния край на коридора, който излиза отъ спалнята, се показва муцуната на хомяка. Умното звѣрче не излиза изведнажъ. То мърда муцунката си налѣво-надѣсно, оглежда наоколо и, като се убеди, че нѣма никаква опасность, бързо изкача отъ коридора, застава на заднитѣ си крака и още веднажъ прави огледъ. И чакъ следъ това се решава да тръгне по нивитѣ за храна.

Чака го тежка работа. Какъ да жене безъ сърпъ, безъ млатилка да чука класове, безъ торба да пренесе зърната?

Ни сърпъ е негово разположение, ни бухалка може да държи, а за торба и дума не може да става

И все пакъ хомякътъ успешно свършва всички работи.

Съ преднитѣ си крака хваща високото стъбло и го сваля, съ остритѣ си зѫби отрѣзва класа, взема го и го осуква два — три пѫти, а следъ туй ловко отдѣля зърната и ги пъха въ устата си.

Устата на хомяка сѫ приспособени за пренасяне зърна. Кожата на бузитѣ му е увиснала и образува отъ двѣтѣ страни торбички. Тѣ сѫ доста обемисти: възрастенъ хомякъ може да пренесе на единъ пѫть до 120 грама зърна.

Хомякъ.

Съ силно издути бузи тромаво се мъкне къмъ жилището си звѣрчето на своитѣ кѫси крачка. Успѣе ли да се

довлече до тамъ, то влиза въ коридора, минава презъ спалнята въ хамбаря и тамъ изсипва зърната. А следъ туй полекичка и съ озъртания пакъ излиза отъ дупката и предпазливо отива за нова жетва.

Макаръ и много предпазливъ, хомякътъ често е изложенъ на опасности. Враговетѣ му сж много: и кукумявката, и вълкъ, и лисица, и поръ, а сжщо и други не биха се отказали отъ месото му. Щомъ види опасния противникъ, хомяка най-напредъ изпразва торбитѣ, за да му олекне и бърза да избѣга. Ако е срещналъ слабъ противникъ, хомякътъ го напада и изяда.

Близкитѣ роднини на хомяка — суецитѣ, сжщо иматъ свои хамбари и тѣ събиратъ запаси за гладно време. Тѣзи хамбари скжпо струватъ на стопанина—земледѣлецъ и той съ всички срѣдства гледа да унищожи тѣзи неканени гости—хайдуци, които крадятъ труда му.

*

Въ Сибиръ и Монголия живѣе една порода зайци, на която е дадено име сѣносъбирачъ. Този заякъ е забележителенъ по това, че знае да коси сѣно и прави купи.

Сѣносъбирачътъ не е голѣмъ на ръстъ — на дължина до 25 см., а на височина 8 см. Живѣе въ малка дупка, изкопана отъ него, или въ дупки изъ скалитѣ, или най-после въ хралопати дървета. Храни се съ трева.

За да си осигури храна за презъ зимата, сѣносъбирачътъ почва да събира запасъ отъ трева още презъ юни. Той прегризва тревнитѣ стъбла и ги пренася на опредѣлено мѣсто. Най-често за складове на сѣно му служатъ пукнатинитѣ изъ скалитѣ. Това малко животно наслагва сѣното не току-тъй, безъ редъ и безогледно: купитѣ напластява правилно, всѣка до 30 см. на височина и 60—70 см. въ диаметъръ. Сѣносъбирачътъ знае, какъ да запази отъ дъждъ събраното сѣно; за тази цель той събира стръкове съ широки листа и гжсто покрива съ тѣхъ купитѣ си.

Звѣрчето работи съ чудно постоянство. Ако нѣщо го принуди да напусне мѣстото, то се преселва другаде и тамъ отново почва да събира сѣно. Случва се по-силни животни да унищожатъ запаситѣ на трудолюбивия сѣносъбирачъ въ края на есеньта и началото на зимата. Звѣрчето се залавя отново да събира суха трева и бързо напластява нови купи.

Сѣносъбирачътъ зиме не прекарва въ летаргия (зименъ сънь). Настжпватъ студове, снѣжни виялици засипватъ полето,

За сѣносъбирача се отваря нова работа: трѣбва да изрине снѣга по пжтя за „плѣвнята“.

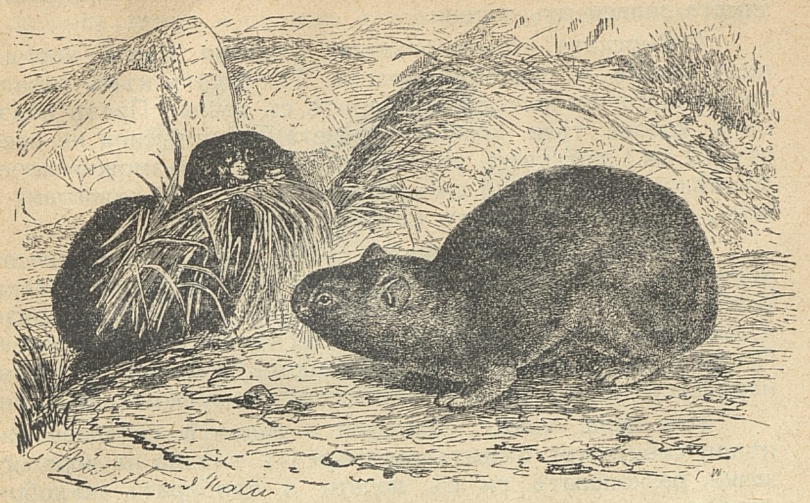

Сѣносъбирачи, до тѣхъ една купа сѣно.

За тази цель той изравя подъ снѣга ходъ, който води отъ жилището му чакъ до купитѣ. Такава пжтечка подъ снѣга е съ две згоди: подъ снѣга е и топло, и безопасно; буря и виялици тамъ о не пчашатъ, а и вълкътъ, и лисицата не го виждатъ.

Въпрѣки трудолюбие и предпазливость сѣносъбирачътъ не може да надхитри човѣка.

Монголскитѣ овци сами си търсятъ храна зиме. Подъ снѣга намиратъ суха трева и я използуватъ. Случватъ се особено тежки снѣжни зими, когато тѣзи овци, навикнали да търсятъ храна подъ снѣга, не могатъ да разровятъ дебелата покривка. Въ такива случаи монголецътъ гони овцитѣ си на мѣста, дето сж развъдени много зайци-сѣносъбирачи. Овцитѣ скоро намиратъ събранитѣ отъ зайцитѣ купи и ги използуватъ. Беззащитнитѣ сѣносъбирачи тогава гладуватъ и дори умиратъ отъ гладъ.

*

Има едно звѣрче, което знае да приготвя запаси отъ корени и то тъй изкустно, че би му завидѣла всѣка домакиня.

Домакинитѣ складиратъ въ мазето зиме моркови, цвекло, рѣпа и други корени, картофи, зеле и пр. Въ Сибиръ живѣе една мишка-кореногризачка, която си приготвя за зимата запаси отъ корени.

Сибирската кореногризачка прокарва дълги коридори подъ земята — подземни ходове. Тѣ водятъ къмъ гнѣздото на мишката; до него сж хамбаритѣ съ храна. Презъ подземнитѣ ходове тѣзи дребни звѣрчета (на голѣмина не повече отъ 10 см.) замъкватъ въ складоветѣ си всевъзможни корени. Въ нѣкои скривалища сж намирани до 20—30 килограма корени, довлечени само отъ една миша двойка.

Работата по събирането, пренасянето и запазването на коренитѣ не е проста и лесна. Най-първо кореногризачкитѣ трѣбва да копаятъ около коренитѣ, следъ това да прегризятъ и извадятъ коренитѣ и още тамъ, на мѣстото, да ги почистятъ. Преди да ги турятъ въ хамбаря, мишкитѣ повторно ги чистятъ, нарѣзватъ ги на кжсове и чакъ тогава ги нареждатъ въ склада.

Има хора, които използуватъ мишитѣ складове. Зиме нѣкои сибирчани отиватъ да търсятъ гнѣзда на кореногризачки, разкопаватъ ги съ лопати и прибиратъ по-добритѣ корени.

*

И птици има, които събиратъ запаси и правятъ складове. Единъ ученъ ето какъ описва такъвъ складъ.

„Въ края на гората видѣхме по глоговетѣ набодени бръмбари, пеперуди и други едри насѣкоми.

„Освенъ тѣхъ намѣрихме по трънитѣ забити жабчета и гущерчета, малки мишчета и дребни птички. Между убититѣ и забодени животни имаше и едно синигерче съ петь или шесть голишарчета. Свирепиятъ разбойникъ, който бѣше извършилъ това злодейство, одушилъ най-напредъ възрастната синигерка, която пазила въ гнѣздото малкитѣ си голишарчета; а следъ като я наболъ на единъ глогъ, издушилъ и малкитѣ и ги наболъ по трънитѣ.

„Този разбойникъ е малката птица живодерче. Живодерчето, въпрѣки че е малко птиче, принадлежи къмъ най-смѣлитѣ хищници. Тази птичка върши всичко. Знае добре да тича по земята, бързо хвърка, а знае и да пѣе и съ това измамва другитѣ пойни птички. Хитро влиза въ ятата на пойнитѣ птички, хвърка и играе съ тѣхъ, приструва се на тѣхна приятелка и пѣе, до като докопа нѣкоя своя съседка и я набучи на колъ“.

Собствената пѣсень на живодерчето е монотонна (еднообразна), обаче то има способность да подражава пѣнието на другитѣ птици и съ това става още по-опасенъ за тѣхъ.

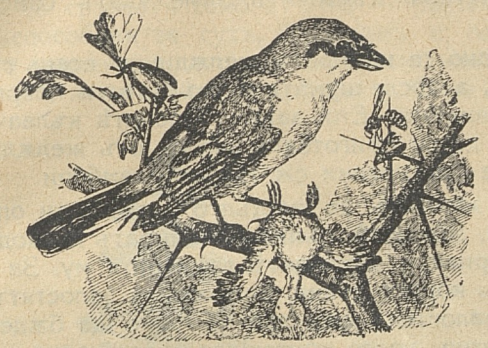

Живодерче.

Въпрѣки голѣмитѣ си злодейства, тази птичка не е лакома: яде до като успокои глада си и не се пресища. Но тя е доста умна да знае, че не е лесно всѣки пжть да намѣри храна и за това винаги гледа да има излишъкъ въ запасъ.

Най-често живодерчето ходи на ловъ за едри насѣкоми. Обаче напада, както е казано по-горе, и мишки и пойни птички. Последнитѣ сж довѣрчиви къмъ лукавия хищникъ. Живодерчето каца при тѣхъ, участвува въ пѣснитѣ имъ и се държи като истински приятель. Не минава много време и присторениятъ разбойникъ се хвърля на единъ отъ съседитѣ си, хваща ги и убива съ острата си човка и, ако не е много гладенъ, замъква жертвата на безопасно мѣсто, набучва я на шипъ, на трънъ или просто на острия върхъ на нѣкое изсъхнало клонче.

Живодерчетата не ядатъ мърша и вмирисано месо, за това грижатъ се да запазятъ запаситѣ си отъ гниене. За тази цель употребяватъ жестоки срѣдства. Насѣкомитѣ набиватъ живи по трънитѣ; жабчета, мишлета и най-дребнитѣ птички нараняватъ, но не ги убиватъ и, като ги набучатъ на шипове, изкустно оплитатъ тънки вѣйки около крачката имъ и ги закрепватъ добре да не паднатъ.

*

Въ северна Америка живѣе особена порода зеленъ кълвачъ. Както навсѣкжде, тъй и въ Америка зелениятъ

кълвачъ се храни съ насѣкоми. Такава храна се намира лѣте. Зиме той трѣбва да пости и дори да гладува, ако не е навикналъ да употрѣбява за храна продукти отъ растителното царство. И наистина, кълвачитѣ зиме ядатъ семена, главно желѫди.

Зиме трудно се намиратъ желѫди; на есень тѣ окапватъ отъ дърветата, а после шумата и снѣгътъ ги покриватъ, тъй че ставатъ невидими. Ето защо, зеленитѣ кълвачи почватъ презъ есеньта да си приготвятъ запаси отъ желѫди за презъ зимата. Твърде оригинални сѫ тѣхнитѣ хамбари.

За да ги запазятъ за по-дълго и да не ги оплячкосатъ други животни, зеленитѣ кълвачи намиратъ подходещъ дѫбъ или боръ и скриватъ желѫдитѣ въ кората му. За тази цель издълбаватъ въ кората дупка, колкото да залостятъ желѫда. Желѫдътъ е залостенъ яко, тъй че може да бѫде изваденъ само отъ животно, което притежава яката човка на кълвача. Ако човѣкъ разгледа такъвъ боръ или дѫбъ, стъблото му изглежда като да е набито съ гвоздеи.

Тѣзи американски кълвачи сѫ и предсказвачи на времето. Мѣстнитѣ жители знаятъ, че ако кълвачитѣ забързатъ и усилено забиватъ желѫди по дърветата, времето скоро ще застуди и първиятъ снѣгъ наближава.

До като не падне снѣгъ, кълвачитѣ не бутватъ запаситѣ си; но щомъ снѣгъ покрие гората и нападалитѣ по земята желѫди вече се не виждатъ, кълвачитѣ намиратъ дърветата, дето сѫ тѣхнитѣ запаси и почватъ да ги използуватъ. При това, тѣ кълватъ ядката на желѫда, а черупката му остава въ кората, дето е билъ залостенъ.

Тѣзи птици ставали много пѫти причина да се прекѫсватъ телеграфнитѣ съобщения. За своитѣ запаси тѣ използуватъ и телеграфнитѣ стълбове, въ които продълбаватъ дупки една до друга и тамъ поставятъ желѫди. Намирани сѫ телеграфни стълбове съ по 700 и повече дупки, издълбани отъ кълвачи. Такива проедени дирeци падатъ при първия силенъ вѣтъръ и прекъсватъ телеграфнитѣ съобщения.

*

Още по-интересни сѫ бакъренитѣ кълвачи, наречени така поради червено-оранжевия цвѣтъ на перушината. И тѣ сѫ американски птици, които живѣятъ въ Тексасъ, Мексико и по цѣлото горно течение на рѣка Мисури. Естественикътъ Сосюръ е изучилъ много добре живота на тѣзи кълвачи и на него се дължатъ нашитѣ знания за складоветѣ на тѣзи птици и какъ тѣ ги правятъ.

Сосюръ посетилъ угасналия вулканъ Пизаро. Тази планина има конусовидна форма. По нея нѣма почти никаква растителность. Склоноветѣ ѝ сѫ покрити съ истинала лава. Тукъ-тамъ се срѣщатъ само агави — растения съ дебели листа, приспособени за сухъ, безводенъ и горещъ климатъ.

Както навсѣкѫде, дето липсва растителность, така и по този вулканъ, животни се не срѣщатъ. Само бакъренитѣ

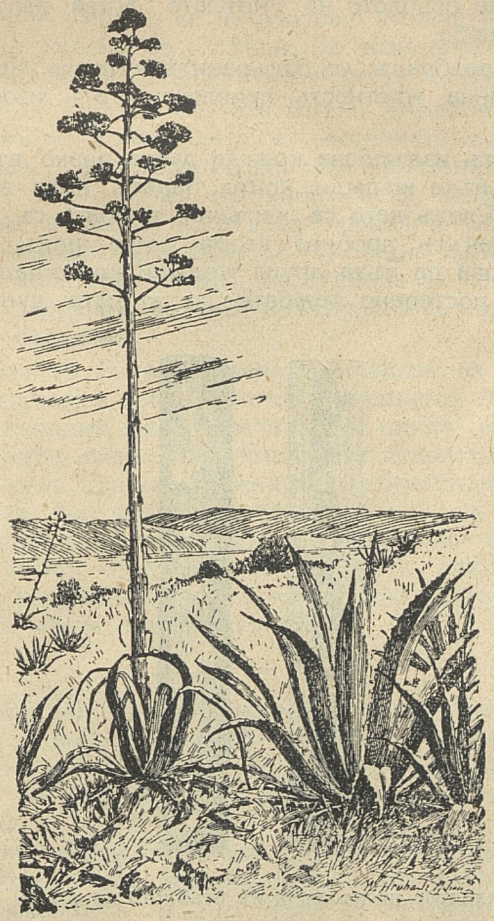

Агава.

кълвачи даватъ животъ на тази вулканска пустиня. Това обърнало вниманието на естественика Сосюръ и той ре-

шилъ да проследи живота на тѣзи птици. Сосюръ видѣлъ кълвачитѣ да хвъркатъ въ разни посоки, но всѣки пѫть се въртѣли около агавитѣ, кацали по тѣхъ и нѣщо правили тамъ. Това го много зачудило. Скоро загадката била разяснена.

Следъ прецъвтяването агавата умира и изсъхва, но стъблото ѝ още дълго време продължава да стърчи като правъ стълбъ. Външниятъ слой на дънера изсъхва и става твърдъ, а вѫтрешната мека сърдцевина изчезва, тъй че следъ известно време стъблото на умрѣлата агава заприличва на дълга куха тръба.

Сосюръ разбралъ, че бакъренитѣ кълвачи идватъ тукъ въ тази пустинна мѣстность, привлечени отъ изобилието на агави.

Кълвачътъ издълбава кръгла дупка низко въ дървесината. Въ нея пъха желѫди, които падатъ долу въ тръбата до основата. Следъ като се напълни тръбата съ желѫди до дупката, кълвачътъ пробива втора дупка надъ първата и презъ нея почва да пъха други желѫди, които падатъ надолу и напълнятъ постепено тръбата до втората дупка. Следъ

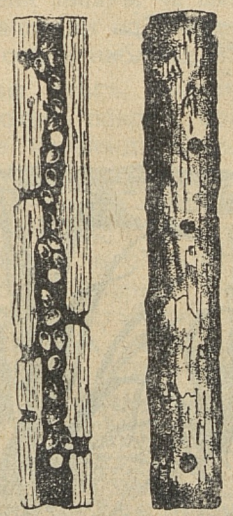

Складове на кълвачи въ стъблото на агава.

това пробива трета, четвърта и т. н. дупки една надъ друга и по сѫщиятъ начинъ пъха желѫди, до като цѣлата кухина на стъблото се напълни съ запаси.

Вѫтре въ стъблото цевьта не е всѣки пѫть достатъчно широка да могатъ желѫдитѣ да се търкулнатъ и паднатъ. Тогава кълвачътъ ги натиска съ човката си и ги тика да вървятъ. Колкото е по-тѣсно вѫтрешното пространство, толкова повече трудъ и ловкость се изисква отъ кълвача да свърши работата си.

Не малко трудъ и работа употрѣбяватъ тѣзи птици да намѣрятъ и донесатъ желѫди. Сосюръ разгледалъ наоколо и видѣлъ, че близу до вулкана Пизаро нѣмало ни единъ дѫбъ; а после узналъ, че на нѣколко километра около вулкана изобщо дѫбове не растѣли. По този начинъ бакъренитѣ кълвачи трѣбвало да търсятъ желѫди въ далечни мѣста.

Чуденъ е трудътъ на тази птица. Отдалечъ пренася запаситѣ си въ мѣстность, дето е растението, което служи за неинъ складъ; съ голѣми усилия търси растението и го пълни съ желѫди; търси го въ пустинно мѣсто, дето нито влага, нито мишки, ни зайци могатъ да поразятъ запаситѣ ѝ. Сосюръ не е можалъ само едно да проследи: дали всѣки кълвачъ прави собственъ складъ въ отдѣлна за него агава, или тѣзи птици задружно пренасятъ желѫди и се ползуватъ общо отъ всички складове.

Бакъренитѣ кълвачи правятъ складове не за зимата, а да имъ послужатъ презъ лѣтото. Тамошното лѣто се отличава съ нетърпима жега, която трае шесть месеца. Растенията измиратъ, насѣкоми нѣма. Само агавитѣ, приспособени за горещъ сухъ климатъ, прекарватъ благополучно шестмесечната жега. Ако кълвачитѣ бѣха лишени отъ дарба да събиратъ запаси и да ги криятъ въ надеждни, сигурни складове, тѣзи птици отдавна биха измрѣли, или би трѣбвало лѣте да се изселятъ на други мѣста, тъй както се изселватъ отъ нашитѣ мѣста прелетнитѣ птици.

*

И между насѣкомитѣ има много видове, които събиратъ хранителни запаси. Чудеснитѣ хамбари на пчелитѣ и мравкитѣ всѣки е виждалъ, или поне е челъ за тѣхъ; за това тѣхъ нѣма да описваме, а ще преминемъ направо къмъ бръмбаритѣ.

Навѣрно нѣкои сѫ имали случай лѣте преди свечеряване да наблюдаватъ тежкия полетъ на торния бръмбаръ. Бръмбаръ̀тъ хвърка, чукне се за нѣщо и се струполява тежко на земята. Торнитѣ бръмбари копаятъ въ земята дупки и пренасятъ вѫтре прѣсенъ животински торъ. Това правятъ, за да могатъ личинкитѣ, които ще се излюпатъ отъ

яйчицата имъ, да намѣрятъ готова храна; въ дъното на дупката женскитѣ бръмбари снасятъ яйца, а отъ тѣзи яйца се излюпватъ тѣхнитѣ личинки, които съ постепено превръщане ще станатъ на бръмбари.

Има разни видове отъ този родъ, но отъ всичкитѣ най-интересенъ е свещениятъ торенъ бръмбаръ[1]). Тѣлото му е черно и отпредъ се виждатъ широки плоски издатъци като зжбчета.

Често е да намѣримъ такъвъ торенъ бръмбаръ да търкаля топка, направена отъ прѣсенъ торъ. Твърде забавно е да гледа човѣкъ, какъ бръмбарътъ, се мжчи около една топка, 5—10 пжти по-голѣма отъ него.

Свещенъ торенъ бръмбаръ.

Съ предната назжбена часть на тѣлото си бръмбарътъ отрѣзва кжсъ прѣсенъ торъ като съ лопатка, а съ крачката си го подзема и докарва подъ коремчето. Коремчето го притиска (пресува) и краката го омесватъ въ видъ на топче. Топчето най-напредъ е малко, едва колкото грахово зърно. Бръмбарътъ прибира зърното подъ коремчето си, улавя го съ краката си и го върти на разни страни. Къмъ малкото топче се налепватъ нови слоеве отъ прѣсния торъ и то расте: отъ грахово зърно става на орѣхъ, а следъ малко време — на голѣмо гължбово яйце, и най-после достига голѣмината на ябълка. Но бръмбарътъ не спира, а все продължава да го върти въ тора, за да стане топката още по-голѣма. Понѣкога бръмбарътъ се покатерва на голѣмата топка и притисва новитѣ полутечни кжсчета отъ тора, за да се залепятъ по-добре и да не развалятъ правилната кълбовидна форма.

[1]) Нареченъ така, защото въ старитѣ времена египтянитѣ го сч тали за свещено животно.

И тъй, храната е умесена и готова.

Сега остава бръмбарътъ да я занесе въ жилището си.

Това не е лесна работа, то струва голѣмъ трудъ на бръмбара. Най-първо бръмбарътъ се обръща съ коремчето

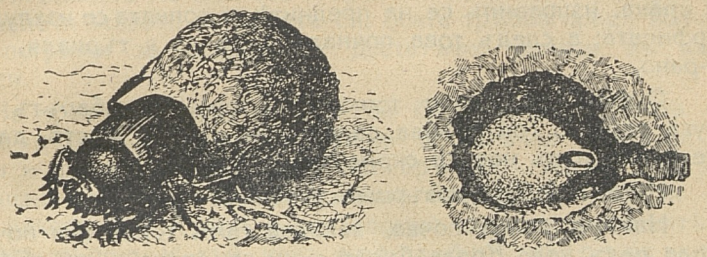

1. 2.

Свещенъ торенъ бръмбаръ

(Бръмбаръ търкаля топка. Въ крушевидната топка яйчице).

къмъ топката и дига коремчето си, а главата отпуща къмъ земята. Съ дългитѣ задни крака хваща топката отстрани, съ срѣднитѣ крака се подпира, а преднитѣ крака мѣсти назадъ и така тласка съ коремчето си топката да се движи назадъ, а той следъ нея. Случва се, както тласка топката заднишкомъ, да се надвеси, безъ да види, надъ стръмно мѣсто: топката се изтръгва отъ него и се търкаля по стръмнината сама. Това не отчайва бръмбара. Той не оставя провизията, която съ такъвъ трудъ е обработилъ. Отива пакъ при нея, подхваща я както по-рано и отново почва да я тласка съ коремчето си.

Освенъ постоянство и търпение този бръмбаръ проявява чудна ловкость и съобразителность.

Естественикътъ Фабръ, добре запознатъ съ живота на насѣкомитѣ, направилъ следния опитъ.

Взелъ една голѣма карфица, прекаралъ я презъ топката и я забилъ въ земята. По този начинъ Фабръ добре закрепилъ топката. И за да не забележи насѣкомото играта, втикналъ карфицата дълбоко въ топката и тя не се виждала отвънъ.

Топката била спрѣна, бръмбарътъ не можелъ вече да я мѣсти! Това го озадачило. Обиколилъ я нѣколко пжти, покачилъ се на нея, слѣзълъ; пакъ се покачилъ, пакъ слѣзълъ и всѣки пжть я разглеждалъ най-внимателно. Когато изследването не дало никакъвъ резултатъ, бръмбарътъ направилъ опитъ да се подвре подъ нея. Силно се притисналлъ къмъ

земята и пропълзялъ отдолу. Едва тогава успѣлъ да разбере, защо топката не мърда.

Разбралъ причината, бръмбарътъ се заелъ да отстрани пречката. Като се пъхналъ отдолу, почналъ да се изправя на краката си и да я подига. Следъ това, хваналъ я съ заднитѣ си крака, изправилъ се на преднитѣ и топката се изхлула отъ карфицата; а следъ това почналъ пакъ да я търкаля, както по-рано.

Освенъ да прави топки отъ торъ, бръмбарътъ има и друга работа. Той трѣбва да намѣри удобно мѣсто, да изкопае дупка и въ нея да скрие храната си.

И тази работа извършва успешно.

Намира рохка почва, закарва тамъ топката и почва да копае подъ нея. Копае бързо — и съ крака, и съ глава (на главата му има зѫбчета). И ето: топката скоро потъва въ голѣмата дупка. Следъ това бръмбарътъ прави входъ и самъ изчезва въ подземното си жилище. Тамъ е спокоенъ и ситъ: готовата храна му стига за две—три седмици.

Презъ втората половина на лѣтото се залавя да приготви ядене за бѫдещето си потомство. Този пѫть въ работата му има малко промѣна. Възрастниятъ бръмбаръ яде всѣкакъвъ торъ — и конски, и говежди. Личинкитѣ обаче се хранятъ само съ овчи торъ. И за това, бръмбарътъ трѣбва да събира само такъвъ.

Залавя се отново да лепи отъ овчи торъ топка. Този пѫть той я прави не въ видъ на правилно кълбо, а дългнеста, съ крушевидна форма.

Отново се започва моделиране, лепене, оформяване, изглаждане. И „крушата“ е тъй добре изваяна, като че ли е работена на стругъ. Нѣкой пѫть моделиратъ на открито поле, но случва се да вършатъ тази работа и въ дупката си. Въ такъвъ случай жилището имъ се превръща на „работилница“; материялъ отъ овчи торъ бръмбаритѣ вематъ отвънъ и мъкнатъ въ дупката на части.

Въ тънкия продълговатъ край на „крушата“ женската снася яйчица едно по едно. Следъ нѣколко дни отъ тѣхъ се излюпватъ личинки, които се хранятъ съ вѫтрешностьта на „крушата“. Така приготвената торна топка служи на личинкитѣ и за храна, и за жилище.

* * *

Възрастнитѣ насѣкоми не живѣятъ много, нѣкои даже не доживяватъ до зимата. Разбира се, такива животни, които

ще умратъ преди времето да застудѣе, безполезно е да събиратъ зимовище. Ако въпрѣки това нѣкои трупатъ запаси, тѣ не сѫ за тѣхъ, а изключително за потомството имъ.

Въ това отношение сѫ интересни ситѣ-бръмбароеди. Личинкитѣ на тази оса се хранятъ само съ бръмбари. За да обезпечи живота на децата си, осата трѣбва преди всичко да се погрижи за складиране достатъчно запаси въ хамбаря си.

На пръвъ погледъ това не би било мѫчна работа за тази оса-бръмбароядъ. Тя е достатъчно силна да се справи и да се разправи съ всѣки бръмбаръ. Но какъ да запази хванатитѣ животни подъ земята, безъ да загниятъ и да не се развалятъ? А това е необходимо, защото личинкитѣ ѝ не ядатъ мърша. И тъй, какъ осата-бръмбароядъ запазва този „дивечъ“ да е живъ и то така, че да не вреди на децата ѝ, а сѫщевремено да имъ послужи за храна?

Осата-бръмбароядъ знае, какъ да постѫпи.

Като намѣри бръмбаръ, годенъ за ядене, тя го напада бързо, ловко го хваща и хвърка къмъ жилището си. Преди да влезе вѫтре, каца на земята и почва да го влачи. Бръмбарътъ се опитва да се отърве: извива се, боричка се, защищава се съ всичкитѣ си шесть крака. Но осата пробожда гърдитѣ му единъ—два пѫти съ жилото си и бръмбарътъ пада неподвиженъ като да е умрѣлъ.

Бъмбарътъ е още живъ.

А знае се, че както при животнитѣ, тъй и при човѣка движенията зависятъ отъ нервитѣ. Ако силно сѫ наранени нѣкои нерви, то и съответнитѣ органи преставатъ да работятъ. Ако е нараненъ, напримѣръ, нервътъ на ржката или на крака, тѣзи части губятъ способность за движение. Случва се повредените нерви да оздравѣятъ; тогава и органътъ отново става подвиженъ. Обаче ако повредата е много сериозна, органътъ за винаги се лишава отъ тази способность.

Въ гърдитѣ на бръмбара, на това мѣсто дето осата вкарва жилото, се намира нервно възелче, отъ което излизатъ нервни влакна. Тѣзи нервни влакна отиватъ отъ възелчето въ органитѣ за движение. Ако това възелче бѫде наранено отъ жилото на осата, движенията на бръмбара спиратъ; той вече не мърда, стои като вцепененъ, но не е умрѣлъ.

Осата-бръмборoядъ домъква въ жилището си много такива наранени отъ нея и вцепенени бръмбари. Личинкитѣ,

които се излюпватъ отъ яйчицата ѝ, намиратъ готова храна. Тѣ сѫ много лакоми и изядатъ по нѣколко бръмбара. До като порастнатъ личинкитѣ и престане за тѣхъ нуждата отъ готова храна, бръмбаритѣ се свършватъ и то преди да загниятъ.

*

Други насѣкоми постѫпватъ още по-жестоко: тѣ нанасятъ рани на жертвата си и въ тѣхъ снасятъ яйчица. Отъ яйчицето се излупва личинка и тя яде живото месо, или смучи кръвь. Така постѫпватъ много мухи. Говеждата муха, напримѣръ, снася яйцата си по козината на преживнитѣ животни. Личинкитѣ пропълзяватъ до кожата, пробиватъ я и причиняватъ на добитъка нетър имъ сърбежъ и смъдежъ. Конската муха снася яйца по козината, която покрива шията, гърдитѣ и преднитѣ крака на коня; развититѣ личинки хапятъ коня и му причиняватъ сърбежъ. Коньтъ чеше кожата си съ зѫби и езикъ, поглъща личинкитѣ и тѣ отиватъ въ стомаха и червата. Вмѣсто да умратъ тамъ, личинкитѣ продължаватъ да растатъ и да се развиватъ Личинкитѣ на овчата муха се вмъкватъ въ носа на овцата, а отъ тамъ въ мозъка ѝ; отъ това овцетѣ подлудяватъ. Севернитѣ елени бѣгатъ стотини километри, за да се избавятъ отъ такива мухи. Случвало се е ловци да убиятъ елени, заразени

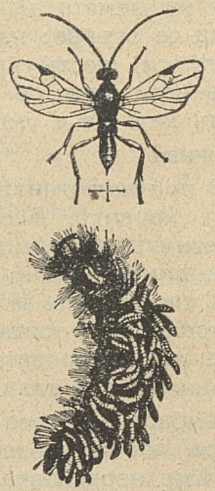

Ихневмонъ и гѫсеница, заразена отъ негови личинки.

вече отъ личинкитѣ на тѣзи мухи; кожата на такива елени е била направена на решето отъ личинкитѣ, като че ли еленътъ е билъ стрелянъ отъ куршумитѣ на стотини пушки.

Личинкитѣ на ихневмонитѣ изядатъ жертвата си жива. Възрастниятъ женски ихневмонъ на края на коремчето притежава дълго яйцеполагало. Ихневмонитѣ снасятъ яйца по гѫсеницитѣ на нѣкои пеперуди. За тази цель ихневмонътъ обожда гѫсеницата и снася яйца въ раната. Излупенитѣ личинки изядатъ цѣлата вѫтрешность на гѫсеницата, превръщатъ се въ какавидки, а какавидкитѣ ставатъ на ихневмони. Разбира се, нападнатата гѫсеница най-после умира. Тази смъртъ е бавна и мѫчителна. Дълго време гѫсеницата носи въ тѣлото си своитѣ най-зли врагове и убийци. Къмъ края на тази бавна смъртъ гѫсеницата, изтощена и омаломощена, едва мърда и напрѣга последни сили, за да измине две-три крачки, а следъ нѣколко минути се превръща въ трупъ.

На фигурата стр. 24 е изобразена гѫсеницата на пеперудата борова копринарка, гѫсто покрита съ ихневмонови личинки.

Притежателитѣ на зеленчуковитѣ градини сѫ много благодарни отъ ихневмонитѣ. Случва се зелето да бѫде нападнато отъ гѫсеницитѣ на зелевата пеперуда, която снася яйцата си по долната страна на листата му. Нейнитѣ гѫсеници изпояждатъ листата на зелето. На помощь на зелето идватъ ихневмонитѣ; тѣ пробаждатъ гѫсеницата на тази пеперуда, снасятъ въ тѣхъ яйчица и отъ яйчицата се излупватъ ихневмонови личинки, които унищожаватъ гѫсеницитѣ, както е описано по-горе.

*

Бръмбарътъ-гробарь[1]) не закача живи сѫщества, но се задоволява само съ мърша — мъртва мишка, мъртва птичка, къртица, змия и други умрѣли животни. Не се отказва и отъ сурово или печено месо, ако намѣри такова.

Отъ своитѣ запаси бръмбарътъ-гробарь се ползува рѣдко; той ги приготвя за потомството си.

Мършата тѣзи бръмбари не мъкнатъ въ жилищата ситѣ я закопаватъ на сѫщото мѣсто, дето сѫ я намѣрили и тамъ си снасятъ яйцата. Отъ тѣхъ скоро се излупватъ чер-

[1]) Това бръмбарче е на дължина 2 см.; цвѣта му е черъ съ двѣ червени напрѣчни ивици на гърба. Надкрилницитѣ не покриватъ цѣлото коремче до края. Пипалца на върха разширени.

вейчета (личинки). Личинкитѣ се хранятъ отъ месото на мършата.

На пръвъ погледъ гробарьтъ прави впечатление на слабоподвиженъ бръмбаръ; въ сѫщность той е доста пъргавъ и ловко върши всички работи по приготвяне храната на бѫдащитѣ личинки. За нѣколко часа гробаритѣ закопаватъ въ земята животно на голѣмина колкото къртицата, която въ сравнение съ тѣхъ е голѣмъ гигантъ; само купчинката пръсть показва мѣстото, дето бръмбарътъ е заровилъ мършата.

Ето какъ Фабръ описва работата на гробаритѣ.

На земята е прострѣна умрѣла къртица. При трупа сѫ дошли четири гробаря — три мѫжки и единъ женски. Отвънъ

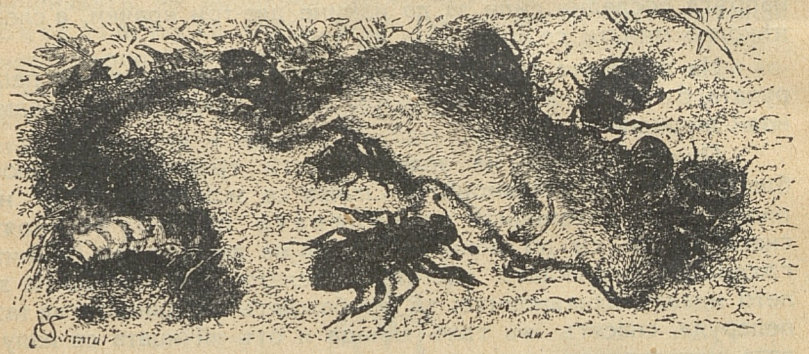

Гробари.

не се виждатъ, защото всичкитѣ сѫ подъ мършата. Ненадейно трупътъ почва да мърда и да се движи. Това произлиза отъ работата на гробаритѣ, които сѫ подъ него и които го тласкатъ съ гърбоветѣ си.

Общата работа напредва съ дружни усилия. Трупътъ мърда, трепери; около него се образува насипъ отъ земя, изкопана отъ гробаритѣ изъ подъ мършата. Отъ тежестьта си къртицата постепенно хлътва въ ямата, която става все по-голѣма благодарение усилията на бръмбаритѣ.

Следъ малко време насипътъ около ямата захваща да се рони надолу и покрива трупа. И тъй, трупътъ е напълно заровенъ и отвънъ не се вижда.

Хамбари и градини при мравкитѣ

Най-усъвършенствуванитѣ скривалища за хранителни запаси трѣбва да считаме хамбаритѣ на мравкитѣ. За живота на тѣзи насѣкоми, които се отличаватъ съ голѣми-способности, има много разкази. Въ тази книжка всичко нѣма да разкажемъ, защото е много, но ще се ограничимъ само на едно: какъ мравкитѣ намиратъ храна и какъ я запазватъ.

Форелъ е наблюдавалъ мравки, които се хранятъ съ гѫсеници. Гѫсеницитѣ най-напредъ биватъ умъртвявани отъ мравкитѣ, които следъ това ги пренасятъ въ гнѣздата си.

Наблюдаваното отъ Форелъ гнѣздо било многолюдно. За една минута били вмъкнати въ гнѣздото 28 гѫсеници, презъ цѣлия день — 10,000 гѫсеници.

Лакомията и трудолюбието на тѣзи малки насѣкоми пренася голѣма полза на хората: безъ противодействието нв мравкитѣ тѣзи гѫсеници толкова щѣха да се навъдятъ, че едва ли би останало нѣщо отъ растителностьта.

Още въ старо време еврейскиятъ царь Соломонъ възпѣлъ трудолюбието на мравкитѣ. Той казалъ: „иди при мравката, погледи я какъ работи и бѫди мѫдъръ (уменъ). Надъ нея нѣма началникъ, ни надзиратель, нито заповедникъ; въпрѣки това, тя пакъ си приготвя хлѣбъ, а презъ време на жетвата събира храна“.

Ние вече говорихме за животни, които женатъ и вършеятъ (напримѣръ за хомяка).

По-рано се предполагало, че между мравкитѣ има породи, които се занимаватъ дори съ земледѣлие и нѣкои разказвали, че наистина имало мравки-земледѣлци. Тѣзи мравки обработвали ужъ земята около гнѣздото, засѣвали я съ растения, чийто семена употрѣбявали за храна и дори разказватъ, че такива мравки знаяли да плѣвятъ буренитѣ, които заглушавали посѣвитѣ имъ. Отъ тѣзи растения едно било наречено мравешки оризъ.

По-подирнитѣ наблюдения обаче доказаха, че това не е вѣрно. Наистина въ Тексасъ (Америка) има порода мравки,

които се хранятъ съ зърната на мравешкия оризъ, но указало се, че мравкитѣ не го сѣятъ, а той самъ си расте безъ чужда грижа. Мравкитѣ само умѣятъ много добре да го поженатъ (събератъ) и запазятъ зърната въ своитѣ складове. И тъй, мравки-сѣячи нѣма, но има мравки-жетвари.

Работата на тѣзи малки американски мравки е трудна, сложна и трѣбва да се върши бързо.

Още преди узрѣването на тѣхния „оризъ", мравкитѣ поправятъ и почистятъ пѫтекитѣ до тѣзи растения. Когато почне прибиране на семената, по пѫтекитѣ се движатъ две дълги редици мравки: едни отиватъ празни къмъ „ориза", а други се връщатъ отъ тамъ къмъ гнѣздото съ зърна, а следъ това първата редица мъкне зърна, а втората отива за нови.

Не всѣкога „оризената" нива е близу до мравуняка. Въ такъвъ случай мравкитѣ трѣбва да пѫтуватъ много и пренасянето на зърната до жилището става съ голѣмъ трудъ.

„Оризеното" зърно, за което става тукъ дума, е доста тежъкъ товаръ за мъничката мравка: на длъжъ е половината отъ мравката, на ширина два пѫти по-голѣмо отъ нея. По пѫтя мравката нѣколко пѫти трѣбва да го претоварва. Обикновено, когато се провира презъ тревиста мѣстность, мравката е подгънала коремчето си надолу и напредъ, и така носи стиснато зърното отдолу между коремчето и гърдитѣ; при това, мравката трѣбва не само да изтърпи тежестьта на зърното и мѫчителното положение на коремчето си, но да внимава, да не би зърното да се закачи за тревата и да се отлющятъ люспитѣ му. Когато излѣзе на открито мѣсто, мравката улавя зърното съ челюститѣ си, подига малко главата си, за да не се влачи зърното по земята и бърза за въ кѫщи.

Ако „оризната нива" е много отдалечена отъ мравуняка, насѣкомитѣ постѫпятъ по следния начинъ. Пѫтьтъ се раздѣля на две части; на срѣдата мравкитѣ правятъ временень складъ подъ камъкъ, листъ или другъ предметъ. Въ такъвъ случай жителитѣ на мравуняка се раздѣлятъ на два отряда. Единиятъ отрядъ отива на „оризената" нива, другиятъ — спира по срѣдата на пѫтя, дето е временниятъ складъ. Първиятъ отрядъ, като събере зърна отъ „нивата", занася ги въ временния складъ, дето чака вториятъ отрядъ, който приема ориза и го занася въ мравуняка, а първиятъ отново се връща на „нивата" за зърна.

Въ гнѣздото мравкитѣ очистятъ „ориза" отъ люспитѣ, изсушаватъ го на слънце и го занасятъ въ хамбаритѣ си. Очистването на зърната отъ люспитѣ се извършва въ земята, люспитѣ се изхвърлятъ после навънъ, за да не заематъ излишно мѣсто и да не загниятъ.

Ученитѣ много ги е интересувалъ въпросътъ, какъ мравкитѣ могатъ да запазятъ „ориза" да не поникне. Хамбаритѣ на мравкитѣ сѫ въ земята; тамъ е влажно и топло. А пъкъ знайно е, че семето пониква при такива условия.

За съжаление до сега не е намѣрено сигурно обяснение на това бележито свойство. Има само предположения. И едно отъ тѣхъ е следното. Мисли се, че тази мравешка порода отдѣля особна течность и че мравкитѣ намокрятъ съ нея зърната на „ориза", а тя има свойство да пречи на поникването.

Съ мравешкия оризъ ученитѣ направили такъвъ опитъ. Почнали да безпокоятъ продължително мравкитѣ, собственици на хамбаритѣ съ „оризъ". Отъ постояно безпокойство и страхъ за живота си мравкитѣ избѣгали и се преселили на друго мѣсто, като напуснали за винаги стария мравунякъ и хамбаритѣ съ оризъ. И какво станало? Колкото пѫти ученитѣ повтаряли този опитъ съ други мравуняци и прогонвали мравкитѣ имъ, получавалъ се единъ и сѫщи резулататъ: оризенитѣ зърна при отсѫтствието на мравкитѣ поникали. Отъ това се разбрало, че мравкитѣ отдѣлятъ отъ тѣлото си вещество, което предпазва зърната отъ никнене и загниване.

*

Ще разкажемъ и за мравкитѣ-градинари. Такива мравки има въ горитѣ на южна Америка. Тѣзи мравки правятъ въ жилището си подземни градини, а въ тѣхъ израстватъ гѫби, съ които се хранятъ.

Ето какъ мравкитѣ правятъ градинитѣ си.

Единъ голѣмъ отрядъ отъ най-едритѣ мравки се отправя къмъ най-близкитѣ дървета, пропълзява по тѣхъ до клончетата и се разпредѣля къмъ листата.

Челюститѣ на тѣзи мравки сѫ много яки и много остри. Съ тѣхъ изрѣзватъ въ листата широки кръгли ивици, а после съ удари ги откѫсватъ отъ листа. Мравкитѣ вематъ отрѣзанитѣ листни кръгчета, предпазливо слизатъ отъ дървото и се отправятъ къмъ гнѣздото си.

На връщане мравешкиятъ отрядъ представлява интересно зрелище: всѣка мравка държи съ челюститѣ си зелено листче и то така, че листчето стърчи надъ главата въ видъ на чадъръ. По тази причина мѣстнитѣ жители наричатъ тѣзи мравки съ име мравки-чадърчета.

Листнитѣ кѫсчета се вкарватъ въ мравуняка. Едритѣ мравки, които сѫ ги донесли, предаватъ ги на малкитѣ и заминаватъ отново по дърветата да събиратъ други листа. Сега се отваря работа на малкитѣ въ мравуняка: тѣ усърдно здъвкватъ листчетата и ги смѣсватъ съ земя. Получава се рохко, меко и влажно тесто.

Това е почвата на мравешката градинка, въ която ще поникнатъ гѫби.

Не се минава много време и въ тази почва пониква подземната часть на гѫбитѣ въ видъ на влакна (мицелъ) като плесень. Навѣрно всѣки е виждалъ по влажни тъмни мѣста плесень. Въ началото човѣкъ мѫчно се увѣрява, че отъ тѣзи влакна ще поникнатъ гѫби. Но после, ако проследи внимателно, ще се убеди, че това е вѣрно: колкото по-вече растатъ и се развиватъ влакната на плесеньта, толкова по-ясно се оформятъ гѫбитѣ.

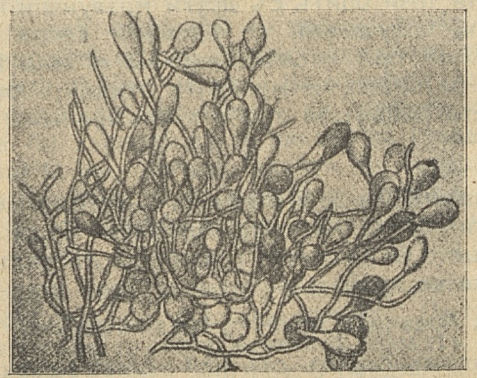

Влакна на мравешкитѣ гѫби съ топчета.

Мравкитѣ прочистватъ почвата отъ излишни влакна, огризватъ нѣкои отъ тѣхъ и ги изхвърлятъ отъ мравуняка. Като свършатъ прочистването, оставатъ въ градинката по-малко гѫбени влакна, но за това пъкъ тѣзи влакна по-добре се хранятъ и краищата имъ задебеляватъ въ видъ на бѣли месести топчета. Тѣзи топчета на гѫбата сѫ храната на мравкитѣ.

Градинкитѣ съ гѫби изискватъ голѣми грижи и създаватъ голѣмъ трудъ на мравкитѣ. Мравкитѣ трѣбва да наблюдаватъ влакната да не проникнатъ много дълбоко, трѣба да прочистятъ излишнитѣ влакна, да търсятъ разваленитѣ листа и да ги изхвърлятъ навънъ, а на тѣхно мѣсто да донасятъ нови. По този начинъ работата продължава непрекѫснато презъ цѣлата година.

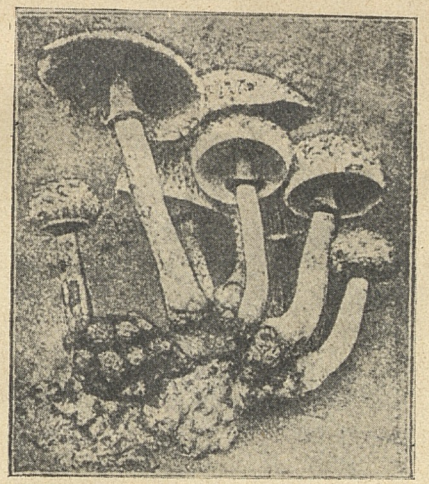

Напълно развити мравешки гѫби.

И не само това.

Мравкитѣ трѣбва да внимаватъ да не се развиятъ цѣли гѫби съ дръжки и гугли, защото тѣхъ тѣ не могатъ да ядатъ, а ядатъ само дребнитѣ месести топчета, които се образуватъ по горнитѣ краища на влакната.

Въ мравешкитѣ жилища гѫбитѣ никога не достигатъ пълното си развитие. Обаче ако мравкитѣ по една или друга причина напуснатъ гнѣздото си и се преселятъ другаде, гѫбитѣ израстватъ и ставатъ сѫщински гуглести гѫби. Нѣкой пѫть се срѣщатъ и въ обитавани мравуняци напълно развити гѫби, но това е голѣма рѣдкость. Ученитѣ изследвали та-

кива мравуняци и открили, че мравкитѣ въ тѣхъ сѫ били или болни, или отъ нѣщо обезпокоени и разтревожени, и по тази причина работата около градината е била временно прекратена.

Мравкитѣ-чадърчета причиняватъ голѣма пакость на дърветата, особено на овошнитѣ. Тѣ се развъждатъ извънредно бързо и за малко време унищожаватъ много листа. Въ Америка отъ тѣхъ най-много страдатъ градинитѣ съ кафейни дръвчета.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

28 об – 21 12

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „ХЕМУСЪ“ А. Д. СОФИЯ

ИЛЮСТРОВАНА БИБЛИОТЕКА

ВЪ ЦАРСТВОТО НА ЖИВОТНИТѢ И РАСТЕНИЯТА

(За ученици отъ основнитѣ училища: отдѣленията и прогимназиитѣ).

Редакторъ: Стефанъ Велчевъ.

Одобрени и препоржчани отъ Министерството на народното просвѣщение съ №№ 9233 отъ 9. V. 1919 год., 9803 отъ 17. V 1919 год., 26968 отъ 27. IX. 1920 год., 19251 отъ 4. XI. 1924 год. и 11549 отъ 6. VI. 1925 год.

1. Лястовичката, която се връща отъ Египетъ . . . . . 5 л.
2. Царицата на пчелитѣ, отъ Карлъ Евалдъ . . . . . 5 л.
3. Господа Дългоопашатитѣ, отъ проф. Вагнеръ . . . . . 5 л.
4. Четирима добри другари, отъ Карлъ Евалдъ . . . . . 6 л.
5. Опасниятъ походъ на една дива патица — Е. Томпсонъ . . . . 5 л.
6. Великодушниятъ Голиядъ, разказъ за единъ слонъ . . . . . 5 л.
7. Стария врабецъ, разказъ отъ Маминъ-Сибирякъ . . . . . 5 л.
8. Куцото мече, разказъ отъ Е. Томпсонъ . . . . . 5 л.
9. Хранениче — разказъ за единъ лебедъ, отъ Маминъ-Сибирякъ . 5 л.
10. Чудната история — приказка за функциитѣ на човѣшката нервна система, отъ Карлъ Евалдъ . . . . . 5 л.
11. Котката и мишкитѣ — приказка отъ Максъ Нордау . . . . . 5 л.
12. Муму — разказъ за едно куче, отъ Ив. Тургеневъ . . . . . 5 л.
13. Моитѣ диви бозайници — разкази отъ Е. Томпсонъ . . . . . 10 л.
14. Корали — отъ Карлъ Евалдъ . . . . . 5 л.
15. Въздушниятъ царь — разказъ за бѣлия орелъ, отъ Робертсъ . . 5 л.
16. Червената огърлица — историята на единъ фазанъ, ... 5 л.
17. Животътъ на сивата мечка, отъ Е. Сетонъ-Томпсонъ . . . . 6 л.
18. Сребърно пятно — разказъ за една врана, отъ Томпсонъ . . . . 6 л.
19. Разкжсаното ушенце — разказъ за единъ заякъ, отъ Томпсонъ . 5 л.
20. Бѣлиятъ тюленъ — разквзъ отъ Киплингъ . . . . . 5 л.
21. На ловъ за вълци, Е. Сетонъ Томпсонъ . . . . . 5 л.
22. Бинго, разказъ за едно куче, отъ Е. Сетонъ Томпсонъ . . . . 5 л.
23. Берюкъ, разказъ за единъ вълкъ, отъ Ив. С. Тургеневъ . . . 5 л.
24. Орѣхчето, отъ А. Дичасински . . . . . 5 л.
25. За диви кози, разказъ отъ Веберъ . . . . . 5 л.
26. Сивото вълче, разказъ отъ Джекъ Лондонъ . . . . . 5 л.
27. Природна защита на слабитѣ, кн. I отъ Н. А. Скворцовъ . . . . 8 л.
28. „ „ „ „ кн. II . . . . . 8 л.
29. „ „ „ „ кн. III . . . . . 5 л.
30. „ „ „ „ кн. IV . . . . . 8 л.
31. Природната власть на глада кн. I отъ Н. А. Скворцовъ . . . . 8 л.
32. „ „ „ „ кн. II . . . . . 8 л.
33. „ „ „ „ кн. III . . . . . 10 л.

[illegible]ВА.

НАМАЛЕНА ЦЕНА [illegible] ЛЕВА

28

Пров. 1962 г.